DOI: https://10.5281/zenodo.17892686

LEV VIGOTSKYNING IJTIMOIY-MADANIY NAZARIYA VA JAN PIAGENING KOGNITIV RIVOJLANISH NAZARIYASI O‘RTASIDAGI FARQLAR

Hasanova Barnoxon Ahmadjon qizi

O‘zbekiston Xalqaro Islomshunoslik akademiyasi psixologiya yo‘nalishi 2-bosqich magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ikki nazariya taqqoslab, farqlar ko‘rsatilgan va mualliflar nega aynan bunday yo‘nalishni tanlagani haqida ham fikrlar berilgan.

Kalit so‘zlar: Proksimal rivojlanish zonasi, universal rivojlanish,kognitiv o‘sish, madaniyatlar o‘xshashligi, ijtimoiy ta’sir,

Ijtimoiy-madaniy nazariya Piage nazariyasidan qanday farq qiladi? Keling hozir ushbu nazariyalarni bir-biri bilan taqqoslab ko‘ramiz. Jan Piage o‘zining kognitiv rivojlanish nazariyasi bilan mashhur bo‘lgan psixolog va genetik epistemolog bo‘lib, u bolalar o‘rganadigan to‘rt bosqichni belgilaydi. Ularning ikkalasi ham o‘rganish nazariyasidir. Shu sababdan Vigotskiy nazariyasi ko‘pincha Piage bilan taqqoslanadi.[1]

Vigotskiy nazariyasi	Piage nazariyasi
Ijtimoiy omillar rivojlanishga ta’sir qiladi	Bolalikdagi o‘zaro munosabatlar va izlanishlar rivojlanishga ta’sir qiladi
Rivojlanish madaniyatlar orasida farq qilishi mumkin	Rivojlanish asosan universaldir
Proksimal rivojlanish zonasiga e’tibor qaratilgan	Kognitiv o‘sishning qat’iy bosqichlariga qaratilgan
Boshqalardan ko‘rsatma muhimligini ta’kidladi	Kognitiv o‘sishning qat’iy bosqichlariga qaratilgan
Ishonchli ta’lim ijtimoiy va madaniy omillarga qarab farqlanadi	Bolalarga asosan bilimlarni mustaqil ravishda qurish tavsiya etiladi
	Kamolot madaniyatlar bo‘ylab o‘xshash naqshlarga rioya qilishni taklif qildi

[1] Schilhab T, Esbensen GL. Tabiatda joylashgan bilishga ijtimoiy-madaniy ta'sirlar . Old Psixol . 2019;10:980. doi: 10.3389/fpsyg.2019.00980

Ikki nazariya o‘rtasidagi sezilarli farqlar quyidagilar. Ijtimoiy o‘zaro ta’sirning roli: Piage nazariyasi bolaning o‘zaro ta’siri va izlanishlari rivojlanishga ta’sir qilishini ta’kidlagan bo‘lsa, Vigotskiy ijtimoiy o‘zaro ta’sirlar o‘ynaydigan rolni muhim deb ta’kidlaydi. Xilma-xillik: Piage nazariyasi rivojlanish ko‘p jihatdan umumiy ekanligini ko‘rsatadi, Vigotskiy esa madaniyatlar orasida farq qilishi mumkinligini ta’kidlaydi. Masalan, Evropa madaniyatidagi rivojlanish yo‘nalishi Osiyo madaniyatidan farq qilishi mumkin. Madaniyatlar juda keskin farq qilishi mumkinligi sababli, Vigotskiyning ijtimoiy-madaniy nazariyasi intellektual rivojlanishning yo‘nalishi va mazmuni Piage ishonganidek umumiy emasligini ko‘rsatadi. Fokus: Ijtimoiy-madaniy nazariya o‘rganishni ijtimoiy amaliyot sifatida tushuntiradi, kognitiv nazariya esa o‘rganishni individual darajada ko‘rib chiqadi. Kognitiv nazariyaga ko‘ra, o‘rganish insonning aqliy jarayonlariga bog‘liq. Shunday qilib, u jamiyat taraqqiyotida o‘ynaydigan ta’sirdan ko‘ra, inson ongi qanday ishlashiga ko‘proq e’tibor qaratiladi. Ushbu ikki olim nazariyalarini yaratishda ham o‘zlari yashagan ijtimoiy muhitdagi farqlari ta’siri sezilarli darajada yuqori bo‘lganligini ko‘rsak bo‘ladi. Ya’ni bu ikki nazariyasi asoschilarining turli xil tarbiyasi tufayli juda farq qiladi. Vigotskiy kuchli madaniy aloqalarga ega edi, Piage esa yolg‘iz bolalikni o‘tkazdi. Demak yuqoridagi ma’lumotlarga asoslanib aytadigan bo‘lsak shaxs rivojlanishida ijtimoiy muhitning ta’siri yuqori bo‘ladi. Vigotskiy va Piagening kognitiv rivojlanish bo‘yicha qarashlarini tahlil qilish, inson intellektining shakllanishi murakkab, ko‘p omilli jarayon ekanligini ko‘rsatadi. Piage kognitiv rivojlanishni asosan ichki psixologik jarayonlar, biologik yetilish va bolaning mustaqil izlanishlari bilan izohlab, rivojlanish bosqichlarining universalligini ta’kidlaydi. Aksincha, Vigotskiy intellektual taraqqiyotning mazmuni va yo‘nalishi jamiyat, madaniyat va ijtimoiy o‘zaro ta’sirlar bilan bevosita belgilanadi, deb hisoblaydi. Nazariyalar o‘rtasidagi farqlar, avvalo, olimlarning ijtimoiy-madaniy tajribasidan kelib chiqadi. Piagening individual kuzatish va introspektiv yondashuvi bilan Vigotskiyning jamiyat markazidagi ilmiy qarashlari

keskin tafovut qiladi. Bu esa kognitiv rivojlanishning yagona universal model bilan cheklanmasligini ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Amerika Psixologik Assotsiatsiyasi. Intellektual moslashuv vositalari.
2. Vasileva O, Balyasnikova N. (Qayta) Vygotskiyning fikri bilan tanishish: Tarixiy nuqtai nazardan zamonaviy psixologiyaga. Old Psixol. 2019;10:1515. doi: 10.3389/fpsyg.2019.01515
3. Schilhab T, Esbensen GL. Tabiatda joylashgan bilishga ijtimoiy-madaniy ta’sirlar. Old Psixol. 2019;10:980. doi: 10.3389/fpsyg.2019.00980
4. Swain M, Kinnear P, Steinman L. Ikkinchi til ta’limida ijtimoiy-madaniy nazariya: hikoyalar orqali kirish. Ko‘p tilli masalalar. 2015. doi: 10.21832/9781783093182
5. Groot F, Jonker G, Rinia M, Ten Cate O, Hoff RG. Proksimal rivojlanish zonasi chegarasida simulyatsiya: tajribasiz o‘quvchilar uchun o‘tkir parvarish bo‘yicha test. Acad Med. 2020;95(7):1098-1105. doi: 10.1097/ACM.0000000000003265
6. Meyerson BE, Haderxhanaj LT, Comer K, Zimet GD. Hududda o‘rganish: ishchi kuchining dalillarga asoslangan davlat siyosati aloqalarini rivojlantirishga qaratilgan. BMC Jamoat salomatligi. 2018;18(1):700. doi: 10.1186/s12889-018-5617-0
7. Kantar LD, Ezzeddine S, Rizk U. Proksimal rivojlanish zonasi orqali klinik ko‘rsatmalarni qayta ko‘rib chiqish. Bugungi kunda hamshira ta’limi . 2020;95:104595. doi: 10.1016/j.nedt.2020.104595
8. Vasileva O, Balyasnikova N. (Qayta) Vygotskiyning fikrini kiritish: Tarixiy nuqtai nazardan zamonaviy psixologiyaga. Old Psixol. 2019;10:1515. doi: 10.3389/fpsyg.2019.01515
9. Quinn H. Jan Piaget va Lev Vygotskiy. IU South Bend Bakalavr Res J.